

Boligministeren (Helge Nielsen): Må jeg først spørge, hvad hr. Guldberg så mente med i første omgang at sige, at den omkostningsbestemte leje er blevet den dyreste, hvis der ikke deri lå en påstand om, at det sociale byggeri var dyrere end det private? Jeg vil godt bede om et svar på det.

Med hensyn til debatten om 2 køleskabe og 2 frysebokse og andre af de problemer, som hr. Guldberg denne gang og tidligere har været inde på, vil jeg henholde mig til, hvad jeg tidligere har givet udtryk for: umiddelbart efter min tiltrædelse som boligminister nedsatte jeg i ministeriet et udvalg bestående af embedsmænd under ledelse af afdelingschef Poulsen og med de sociale boligselskaber som repræsentanter for at se på, om man var gået længere med disse ting, end man nødvendigvis burde gå, og længere end økonomien, både samfundets og den enkeltes, kunne holde til. Det havde måske været bedre, om hr. Guldberg i sin tid i økonomiudvalget i den forrige regering havde været med til at tage et sådant initiativ i stedet for at bebrejde mig det, der er sket, på nuværende tidspunkt.

(Kort bemærkning).

Guldberg: Mit svar til boligministeren er meget enkelt. Jeg er ikke i tvivl om, at når man foretager analyser af byggeomkostninger i privat byggeri og i socialt byggeri, kan man på en række punkter finde ud af, at de stort set må betale den samme pris for de samme ting. Det var derfor heller ikke det, jeg beskæftigede mig med. Men jeg vil alligevel hævde, at resultatet nu er, at det, jeg kalder det omkostningsbestemte byggeri, sætter rekord, og forskellen kan i og for sig udmærket illustreres med køleskabene. Jeg er såmænd overbevist om, at man stort set betaler samme pris for køleskabene, men der er altså nogle, der køber to, og andre, der kun køber ét.

Boligministeren (Helge Nielsen): Måtte jeg forstå hr. Guldbergs sidste indlæg sådan, at hr. Guldberg frafaldt påstanden om, at det sociale boligbyggeri er dyrere end det private i dag?

(Kort bemærkning).

Guldberg: Nej!

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Første næstformand (Grete Hækkerup): Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til boligudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Forespørgsel til boligministeren af Svend Haugaard, Dagmar Andreasen, Gunner Baringsgaard, Erik Hansen, Skovmand og Stinus:

„Hvilken målsætning har regeringen for lands- og egnsplanlægningen, og hvordan indgår hensynet til specielt miljøforhold og landsbysamfundets fortsatte eksistensmuligheder i denne målsætning?“

Ordføreren for forespørgerne (Svend Haugaard): Der er flere årsager til, at så mange landsbyer er i vanskeligheder. Nogle af årsagerne kan man næppe gøre noget ved; andre årsager kan man gribe ind over for. Blandt dem, man næppe kan gøre noget ved, er afvandringen fra landbruget, afvandringen fra landhåndværk, fra købmændsforretninger og brugsforeninger og landcentraler og mejerier og stationer, der nedlægges, osv. osv. Men når disse erhverv vandrer bort eller delvis vandrer bort, går det ud over indtjeningen, og der bliver en meget dårlig byrdefordeling mellem kommunerne.

En anden årsag kan man nok gribe mere ind over for, og det er den, at sundhedsmyndighederne, så snart landbrugere forlader deres huse eller blot skifter erhverv, statuerer en række nye regler. Vand, der før var brugbart til landbrugere, er ikke brugbart til de samme mennesker, når de har skiftet erhverv. Men det ser ud til, at det går an, hvis det kun er en feriebolig; så er det knap så farligt. Sivebrønde har man meget skrappe bestemmelser om. Man må ikke engang gå ind over naboens mark, selv om naboen er gået med til det. Kredslegen har i gentagne tilfælde tinglyst forbud imod at bruge boliger til menneskebolig.

[Svend Haugaard.]

Når det først er tinglyst, er den nedlagt, der er ikke mere at gøre. I stedet for kunne man tinglyse eller bestemme, at inden en bestemt dato skulle vedkommende bolig sættes i stand.

En tredje årsag er landsbyskolen. Masser af landsbyskoler er blevet nedlagt. Det er selvfølgelig sket på grund af fraflytningen, og så fordi man så stærkt håndhæver bestemmelserne om, at det fortrinsvis er pensionister, der får lov til at bygge, og pensionister er jo ikke særlig tilbøjelige til at sætte børn i verden. Jeg mener ikke, det er heldigt for landsbyen, at landsbyskolens miljø forsvinder. I det er der noget mindre problemfyldt, man er bedre i stand til at klare afvigerne, og jeg tror, man sparer adskillige institutionspladser gennem landsbyskolens miljø.

Så vil man sige: økonomi. Ja vel, den skal vi tage hensyn til, det er rigtigt. Men hvad skulle der være i vejen for, at man kunne holde de første 5 eller eventuelt de første 7 årgange i landsbyskolen, og hvad skulle der være i vejen for, at hvor bussen nu går fra landsbyen ind til byen, kunne de forældre, der ønsker det — og jeg tror, det er mange — få lejlighed til at sende deres børn i landsbyskolen, så bevægelsen altså gik den omvendte vej? Når en skole forsvinder, forsvinder det kulturelle mødested. Der har i landsbyerne været en meget stærk kulturel aktivitet, men den forsvinder, og i reglen forsvinder også biblioteket dermed. Landsbyen er blevet fattigere.

En fjerde årsag er egnsudviklingsloven og især den måde, den administreres på. Jeg mener, at den har et meget stort ansvar for, at så mange landsbyer er i vanskeligheder. Man forlanger egentlige bysamfund for at give egnsudviklingslån. Jeg vil naturligvis ikke kræve, at man skal have industri i hvert sogn, ikke engang en større industri i hver kommune. Men med den kommuneinddeling, vi fik, var det dog forudsat, at der herigennem også skulle ske en byrdefordeling. Det må forudsættes, at man også får virksomheder, som kan være med til at give en indtjening.

Det ligger sådan, at over halvdelen af de danske håndværks- og industrivirksomheder har fra 1 til 20 ansatte. Det er en størrelse, der passer særdeles udmærket for større

landsbyer. Det skal være virksomheder, som hverken forurener, hverken støjer eller på anden måde generer ude i landskabet, og det kan være særdeles værdifuldt for især den kvindelige arbejdskraft ikke at have alt for langt til sin arbejdsplads. Men egnsudviklingsrådet siger nej, by- og landzone-loven hjælper temmelig godt, og så må man derude tage sagen i egen hånd.

Jeg kommer fra en egn, hvor ikke mindre end 6 landsbyer har bygget eller er ved at bygge hver sit industrihus. Det er vældig godt, når de kan gøre noget sådant; det er rart, når folk selv tager ansvar for tingene. Men er det ikke lidt urimeligt, at man i sådan et lille samfund selv skal have hele det økonomiske ansvar og samtidig være med til at bære det økonomiske ansvar for de større samfund?

Jeg mener altså, at på det område er der grund til at være mere rimelig i vor indstilling og foretage en ændring af egnsudviklingslovens administration.

En femte årsag er by- og landzonenloven. Ganske vist er det sådan, at der med hensyn til landbrugshuse står, at de skal kunne anvendes til andet formål, men det tilføjes: hvis det ikke går imod lovens hensigt. Det hviler altså på et skøn, og jeg har erfaring for, at man er tilbøjelig til at skønne negativt. Hvis man endelig hænger på den og ikke kan blive fri, har man en vejbestyrelseslov, hvorefter man kan bestemme, at der ikke må være mere trafik over overkørslen end hidtil. Så er vi lige vidt, så kan det alligevel ikke komme igennem.

Det radikale venstre ønsker naturligvis, at der skal være orden også i bebyggelsen i landzonerne. Vi ønsker kloakering og alle den slags ting bragt i orden, efterhånden som det kan lade sig gøre, og vi ønsker også i høj grad at sikre befolkningens rekreative interesser, det vil sige sikre den uberørte natur. Vi er altså enige i, at vi skal have en by- og landzone-lov. Men vi er ikke enige i, at administrationen skal føres, som den hidtil har været ført.

Da loven blev vedtaget, blev det fra radikal side fremført, at denne lov skulle administreres stramt i de egentlige byudviklingsområder og i særlig naturskønne områder, men derudover meget smidigt i de egentlige landzoner. Det mener vi ikke er sket. Vi mener tværtimod, at man selv i

[Svend Haugaard.]

Ringkøbing amt har administreret loven, som var det den varmeste del af Sjælland, det drejede sig om. Vi mener, at fortolkningen er for stram, både hos ministeriets embedsmænd, hos amtets embedsmænd og ofte hos amtets folkevalgte.

Det drejer sig især om § 9 — tilladelserne, hvor man har gjort det lokalt betinget. Det vil sige, at man i virkeligheden har indført fødestedskriteriet, ikke arbejdspladskriteriet. Dét, hvor man er født og opvokset, har man sin chance, hvis man søger for at blive derhjemme.

Pensionisterne er som sagt før ret ufarlige, fordi de ikke får børn. Dem er man forholdsvis large over for, men dog ofte sådan, at de ikke får lov til at bygge i det sogn, hvor de har boet, fordi der ikke er tilstrækkelig udstykning, men må ind et andet sted i kommunen. Andre hjemmehørende kan også få lov til det, selv om de har arbejde et helt andet sted. Modsat kan den, der har arbejdet i sognet, men er født og båret, hvis jeg må sige det sådan — en anden landsby, ikke få lov til at bygge. Det virker meget ejendommeligt.

Lad mig tage et eksempel, jeg kender: i en landsby har en mand, der har arbejde 20 km derfra, fået lov til at bygge, fordi dér har han sin oprindelse. En anden har arbejde i vedkommende landsby, men sin oprindelse 20 km derfra i en anden by. Hver morgen kører de to herrer forbi hinanden og nikker og tænker: det er dog et mærkeligt samfund, vi har. Men nu er folk jo ikke altid så tossede som samfundet, og derfor har de to herrer nu fundet ud af, selv om de har skrevet under på, at de ikke har bygget i salgshensigt, at bytte gårde, og det synes jeg er en særdeles fornuftig løsning. Men det er jo ikke altid, det går så let.

I loven er der også en mulighed for, at man kan tage egnsudviklingshensyn. Jeg har indtryk af, at det administreres på den måde, at hvis blot der er mulighed for at bygge inden for amtet, eller i hvert fald inden for amtets byzone et eller andet sted, er det tilgodeset. Resultatet bliver, at mange kommuner søger at få flest muligt byzoner. Jeg er bekendt med, at der er landkommuner, der i dag er oppe på en 7-8 byzoner, og jeg ved, at der er adskillige andre kommuner, der har planer om det samme. Det

er en sag mellem ministeriet og kommunen, og jeg vil næsten gætte på, at ministeriet i øjeblikket bestemmes af ønsker om at få så og så mange byzoner.

Jeg mener altså, at der er mange områder, hvor der er en uheldig udvikling, og derfor er det, vi har ønsket at få denne målsætningsdebat — ikke så meget med hensyn til landsplanlægning, som vi har haft i anden forbindelse, men i højere grad med hensyn til egnsplanlægning. Det er derfor, vi har stillet vor forespørgsel til ministeren. Er det en ønskeudvikling, vi er inde i? Hvis det er tilfældet, skal vi blot fortsætte som hidtil, så går det stort set af sig selv. Men hvis det ikke er det, og det håber jeg bliver resultatet, hvad skal vi da gøre i den praktiske lovgivning og de praktiske bestemmelser for at give landsbyen en virkelig fair chance for at kunne overleve? Jeg venter spændt på ministerens svar herpå.

Boligministeren (Helge Nielsen): Må jeg først sige, at jeg mener, hr. Svend Haugaards motivering og eksempler var stærkt overdrevne. Jeg har i hvert fald ikke kunnet genkende nogen af dem fra min ministertid i den praksis, jeg har lagt til grund for dispensationssagerne. Jeg tror at kunne sige, at de sager, jeg har fået forelagt, stort set er imødekomet bortset fra ganske enkelte helt urimelige ting. Jeg synes derfor, det var lidt overdrevet.

Hr. Svend Haugaard m. fl. har spurgt, hvilken målsætning regeringen har for lands- og egnsplanlægningen, og hvordan hensynet til specielt miljøforhold og landsbysamfundets fortsatte eksistensmuligheder indgår i denne målsætning. Det er et meget stort og meget vigtigt problem, og derfor vil jeg give en relativt grundig redegørelse for problemstillingen, og hvordan den ser ud fra boligministeriets side.

Med hensyn til målsætningen for lands- og egnsplanlægningen kan jeg henvise til mine bemærkninger i anledning af de den 15. marts behandlede forslag til folketingsbeslutning fra venstre. Jeg ridsede i anledning af forslagene hovedlinjerne op for årsagerne til udviklingen i fordelingen af befolkning og erhverv. Jeg omtalte de målsætninger, som allerede er fastlagt af folketingslovgivningen og på anden måde. Yderligere nævnte jeg den lovgivning om

[Boligministeren.]

lands- og egnsplanlægning, som regeringen vil fremsætte forslag om i den kommende samling.

Endelig skal jeg henvise til det af handelsministeren fremsatte forslag til lov om egnsudvikling og første behandling heraf den 15. marts. Jeg kan også henvise til debatten om udflytningen af statsinstitutioner, der foregik her i tinget den 1. marts.

Det er på denne måde blevet et bredt spektrum af målsætningen, vi er kommet til at behandle i denne samling. Jeg tror, synspunkterne endnu står levende i medlemmernes hukommelse, og jeg skal derfor ikke gentage synspunkter og argumenter ved denne lejlighed. Det ligger klart, at regeringen er indstillet på at fortsætte bestræbelserne for at fremme industriel og anden erhvervsmæssig udvikling i de egne af landet, hvor en sådan udvikling må antages at være af væsentlig betydning for befolkningens adgang til at opnå andel i samfundets almindelige økonomiske, sociale og kulturelle fremgang. Regeringen tilstræber således en rimelig balance mellem landets forskellige dele. Et af midlerne vil være det bebudede forslag i næste samling om lands- og regionplanlægning. Også om dette punkt kan jeg henvise til mine bemærkninger til venstres forslag til folketingsbeslutning.

Jeg skal her alene tilføje, at der i de indledende bemærkninger til forslaget til lov om egnsudvikling og i bemærkningerne til lovforslagets § 5 er redegjort for den praksis, egnsudviklingsrådet har anvendt ved ansøgning om egnsudviklingsstøtte. Det er som en af begrundelserne for den forespørgsel, vi nu behandler, anført, at det er til ugunst for landzonerne, at der sker en restriktiv fortolkning af sundhedsmæssige forskrifter. Det er i hvert fald ikke mit indtryk af forureningsrådets undersøgelser, at der har været tale om en sådan anvendelse af sundhedsbestemmelserne, at de har medført en unødvendig høj standard af f. eks. vandløbenes renhedstilstand. Tværtimod får vi flere og flere konstateringer af, hvor dårlige tilstandene er i vore vandløb. Det væsentlige i forespørgslen forstår jeg imidlertid som spørgsmålet om relationen mellem by- og landzoneloven og dens administration på den ene side og landsbysamfun-

denes fortsatte eksistens og de miljøer, som disse landsbysamfund repræsenterer, på den anden side.

Jeg tror, at det indledningsvis er nødvendigt at trække nogle hovedlinjer op vedrørende by- og landzoneloven og dens administration. Loven blev som bekendt gennemført under den forrige regering som første etape af planlovreformen. Dens formål blev udtrykkeligt angivet i den indledende paragraf. Her angiver man, at formålet er at sikre en planmæssig udvikling af bebyggelsen med henblik på en økonomisk hensigtsmæssig investering i bygge- og bymodning. Yderligere angives som formål et passende udbud af bygge- og bymodnet jord og en sikring af landskabelige værdier.

Må jeg erindre om, at by- og landzone- loven afløste en lang række lovbestemmelser, hvorefter man i adskillige år havde reguleret bymæssig bebyggelse: byreguleringsloven, landsbyggelovens § 5, stk. 2, byplanlovens § 2, stk. 2, nr. 10, og naturfredningslovens § 22. Disse tidligere, spredte regler kunne ved zoneloven samles i én lov. Man videreførte princippet om byregulering i uændret form, men skærpede ganske vist indholdet og kontrollen. Dette havde imidlertid den helt klare baggrund, at kommunerne i almindelighed fandt, at byreguleringslovgivningen var en god støtte for deres økonomi. Kommunerne har fundet det værdifuldt at have et sådant indseende med bebyggelsens placering og udstrækning.

Byreguleringen i den form, hvori den gennemførtes ved by- og landzoneloven, er baseret på den kommunale planlægning. Zoneloven opdeler på grundlag af denne planlægning hele landet i byzoner og landzoner samt sommerhusområder. Byzoner blev pr. 1. januar 1970, hvor zoneloven trådte i kraft, alle arealer, der var omfattet af en godkendt bygningsvedtægt, byplanvedtægt eller byudviklingsplan, hvorved arealet blev udlagt til bymæssig bebyggelse. Efter den tid blev byzoner udlagt ved forslag til bygningsvedtægt eller byplanvedtægt udarbejdet og vedtaget af den pågældende kommunalbestyrelse og godkendt af boligministeriet, eller byzoner blev udlagt med forslag til byudviklingsplan udarbejdet af det pågældende byudviklingsudvalg og godkendt af byplannævnet. Det er således

[Boligministeren.]

kommunerne eller byudviklingsudvalget som planlæggende instans og boligministeriet eller byplannævnet som godkendende instans, der bestemmer placering og udstrækning af byzonerne. Sommerhusområder, skal jeg for en god ordens skyld bemærke, udlægges på tilsvarende måde, men alene ved bygningsvedtægt eller byplanvedtægt. Et landsbysamfund kan altså, hvis der foreligger en godkendt bygningsvedtægt, byplanvedtægt eller byudviklingsplan, være byzone, men jeg har forstået, at forespørgslen kun tager sigte på de landsbyer, der fortsat er beliggende i landzoner. Kritikken går ud på, at landsbyerne ved at ligge i en landzone afskæres fra at få andel i en byvækst og dermed i udviklingen. By- og landzonenloven hindrer imidlertid ikke landsbyerne i at få andel i udviklingen. Her kan være tale om en udvikling afledt af udviklingen i et større område, i en egn eller i en region, eller en udvikling, der er lokalt betinget. Hvor der er tale om at få en yderligere udvikling ud over den rent lokalt betingede i landsbyerne, må dette forudsættes at skulle ske gennem udlæg af byzoner. Byzoneudlæg forudsætter imidlertid en overordnet planlægning, sædvanligvis i form af en dispositionsplan. Fastlæggelsen af arealer til en sådan ny bymæssig bebyggelse må foretages som et led i en samlet undersøgelse og vurdering af en række forhold såsom befolknings- og erhvervsudviklingen, trafikbetjeningen osv. Så længe et sådant grundlæg ikke er til stede, bør der ikke udlægges nye byzoner, men der finder landet over et omfattende dispositionsplanarbejde sted, og der udlægges til stadighed en lang række byzoner i landkommunerne. Må jeg her tilføje, at der står mig bekendt ingen i kø i boligministeriet for at få godkendt sådanne sager; men vi har disse sager, det erkender jeg. Udlægget heraf vil fortsætte i takt med det dispositionsarbejde, kommunerne udfører.

Jeg tror for mit vedkommende, det er meget væsentligt, at man fastholder plan-

lægning som grundlag for udlæg af byzoner, og jeg ser heri også en baggrund for de fra alle sider udtrykte ønsker, som jeg fuldt ud deler, om en intensiveret lands- og regionplan.

Kun ved i en kommune gennem planlægning at samle kræfterne om en økonomisk indsats på udvalgets interesseområder vil der være mulighed for at give samtlige indbyggere i kommunen et rimeligt service-niveau. Der ville i øvrigt, og det er det meget væsentligt at slå fast, i mange egne ikke befolkningsmæssigt være grundlag for at udfylde byzoner, hvis alle landsbysamfund fik byzoner. Der er, sagt med andre ord, tale om, at man med udgangspunkt i en kommunal planlægning netop støtter den ofte beskedne udvikling i en kommune ved at henvise udviklingen til et eller eventuelt flere centre, alt med det sigte, at hele det omliggende landområde derved bliver bedst ophjulpet. Kun hvor der ikke er tale om landsbyer i byzone, vil landsbyernes vækst være undergivet kontrol af zonelovsmyndighederne, amtsråd eller byudviklingsudvalg.

Overensstemmende med motiverne til forslag til lov om by- og landzoner og de udtalelser, der fremkom i folketingsudvalget og under forhandlingerne i tinget, har boligministeriet den 27. december 1969 udsendt et cirkulære om zoneloven. Jeg skal henvise til dette cirkulære, specielt under nr. 37. I cirkulæret står bl. a. om landzone anført:

„at det ikke har været hensigten med de nu gennemførte bestemmelser at karakterisere anden bebyggelse i landzone end den erhvervmæssigt nødvendige bebyggelse for landbrug, skovbrug og fiskeri som generelt uønsket.“

Dernæst anføres det i cirkulæret overensstemmende med lovforslagets motiver, at by- og landzonenloven giver muligheder for, at administrationen af zonelovens §§ 6 og 8 om tilladelser i landzoner varierer fra område til område. I landzoner, der ikke ligger omkring de større og de stærkt ekspande-

[Boligministeren.]

rende bysamfund, vil der ifølge cirkulæret uden tilsidesættelse af lovens formål kunne meddeles tilladelse, når konkrete omstændigheder i øvrigt taler for en tilladelse. Der gives i cirkulæret nogle eksempler herpå:

„Også egnsudviklingsmæssige hensyn vil kunne være motiverende for en tilladelse, når der ikke skønnes at være uheldige følgevirkninger knyttet dertil, og når spildevandsafledningen kan foregå på forsvarlig måde. Det vil også kunne være rimeligt, at særligt generende erhvervsvirksomheder tillades placeret i landzone uden tilknytning til bymæssig bebyggelse, men også i disse tilfælde må opmærksomheden være henvendt på spildevandsproblemerne.“

Jeg mener, at kunne sige, at der gennemgående af zonalovsmyndighederne er blevet administreret på loyal måde efter retningslinjerne i cirkulæret. I denne forbindelse skal jeg i øvrigt fremhæve, at der ved zonalovens administration er tale om en udstrakt decentralisering. Med den decentraliserede administration har vi ikke et udtømmende statistisk underbygget grundlag for at bedømme, i hvilket omfang der af zonalovsmyndighederne er meddelt tilladelser til udstykning og bebyggelser ved landsbyer i landzoner, men vi har nogle eksempler.

Jeg kan oplyse, at vi ved, at man fra en storkommune på Fyn med en tidligere købstad som centrum i 1971 har haft 60 zonestager til behandling. Af disse er 52 sager eller ca. 90 pct. blevet imødekommet. 8 sager er nægtet fremmet, og af disse var 3 erhvervsafslag, 2 afslag på udstykning af jagtparceller og 3 afslag på udstykning til fritliggende småhuse. Et jysk amtsråd har i perioden 1. april 1970 til 2. februar 1972 behandlet ca. 60 sager vedrørende landsbyer, hvortil kommer en række andre sager, der ikke vedrører landsbyer. Af de nævnte 60 landsbysager blev 7 afslået. I de ankesager, som boligministeriet har behandlet efter zonaloven, udgør klager over afslag på udstykning og bebyggelse i landsbyerne et ganske forsvindende antal. I et østjysk amt er der inden for amtsrådets administrationsområde i 1971 afgjort i alt 563 sager i og uden for landsbyområderne, heraf knap 20 pct. med afslag som resultat. Fra amtsrådsadministrationen tilføjes hertil, at ingen

kommune i amtet før zonaloven havde udlagt tilstrækkelige byzonearealer. I andre amter er der en tilsvarende andel afslag.

Procenttallene for afslag skal i øvrigt tages med alt muligt forbehold, for så vidt angår den absolutte størrelse, idet der ved udregningen heraf alene er regnet med sagsantal, ikke med enkelte parceller eller bygninger; eksempelvis kan både en tilladelse til udstykning af 4 parceller og et afslag på udstykning af 1 parcel være regnet for én sag.

Alligevel synes jeg, tallene giver et fingerpeg, som kan vise os, hvordan man her administrerer. Tallene peger i retning af, at by- og landzonaloven principielt administreres lempeligt og smidigt. De enkelte afslag, som man hører så meget om, har nok vakt større opmærksomhed og er tillagt større principiel betydning, end rimeligt er.

Desuden har vi af statistiske opgørelser fra Fyns amtsråd, som dog ikke er os bekendt i enkeltheder, kunnet se, at landsbyer er vidt forskellige med hensyn til udviklingstakt. En gruppe repræsenterer landsbyer ved de stærkt voksende bysamfund og områderne uden om disse. Her vil de overflødiggjorte landbrugsbygninger og småhuse i stort tal overtages af folk, som er beskæftiget i det stærkt voksende bysamfund. En anden gruppe udgøres af en række større landsbysamfund og stationsbyer, som ligger umiddelbart ved det overordnede vejnet. Allerede velstandsstigningen, der som følge har haft en forbedring og en fornyelse af den gamle boligmasse i landdistrikterne, sammenholdt med en anden konsekvens af velstandsstigningen, nemlig nedgangen i husstandstallet, har medført en livlig byggeaktivitet i mange landsbyer i de ovennævnte grupper. De tidligere sogneråd havde i øvrigt ofte ved en aktiv jordpolitik medvirket til at muliggøre dette under forholdsvis ordnede forhold.

Det er imidlertid langt fra alle landsbysamfund, der har været inde i en sådan udvikling. Landsbyerne i amtskommunens yderdistrikter, dvs. uden for de stærkt ekspanderende bysamfunds områder og uden for det overordnede vejnets nærmeste opland, har derimod været stagnerende gennem mange år. I enkelte tilfælde, hvor landsbyen ligger nær attraktive landskaber og strande, har fritidsbosætningen i nogen

[Boligministeren.]

grad, men ikke fuldt ud, kunnet bøde på stagnationen. Trods de beskedne afstande her i landet vil der i én og samme landsdel være både landsbyer med betydelig ekspansion og stagnerende eller tilbagegående landsbyer.

Jeg tror, det er væsentligt at holde fast ved denne objektive konstatering. Landsbyernes fremtid afhænger ikke af by- og landzonelovens administration, men af strukturændringen med hensyn til befolknings- og erhvervsudvikling her i landet.

Før jeg går over til at behandle dette spørgsmål, vil jeg dog fremhæve, at udlæg af byzoner også ved landsbyer er et spørgsmål, der ikke afgøres af zonelovsmyndigheden, amtsråd og byudviklingsudvalg, men af vedkommende kommunalbestyrelse, af boligministeriet eller af byudviklingsudvalg og byplannævnet, og at man ved afgørelsen af, om der skal udlægges byzone eller ej, lægger den stedfundne planlægning til grund. Om denne og dens karakter og nødvendighed skal jeg henviser til, hvad jeg tidligere har sagt.

Skulle man finde et ændret sigte med hensyn til udlæg af byzoner påkrævet, er det altså ikke zonelovsmyndighederne, men kommunerne og boligministeriet, der skal påvirkes, fordi det er dem, der i henhold til byplanlov og bygge lov er ansvarlig for gennemførelse af en ændret planlægning. Den planlægning, der således må gå forud for udlæg af byzoner, må ses i nær sammenhæng med den befolkningsmæssige, erhvervs-mæssige og økonomiske udvikling i hele vort samfund.

Det bærende befolkningsgrundlag i landsbysamfundet har hidtil været selvstændige landmænd, landbrugsmedhjælpere samt de beskæftigede ved landbrugets servicevirksomheder på såvel forsynings- og forædlingsside. Disse virksomheder er af typen mejerier, slagterier, foderstof- og gødningsforretninger, maskinhandel m. v. Udviklingen i den egentlige landbrugsbeskæftigelse har gennem en længere årrække været markant vigende. Den skete udvikling vil medføre, at det er uundgåeligt, at der findes landsbyer, som stagnerer, eller jeg kan måske udtrykke mig således: byer, som den såkaldte udvikling ikke vil tilgodese.

Det er ikke alene manglende vækst, der stil-

ler de små byer over for en ugunstig udvikling, det er også det forhold, at niveauet for offentlig og privat service og anden privat erhvervsvirksomhed rent faktisk er afhængig af befolkningsgrundlaget. Faldende folketal tenderer mod faldende service og et faldende antal virksomheder. Mejerier og forretninger forsvinder også på grund af overgangen til stordrift. Faldende service og erhvervsudøvelse vedrører først og fremmest byer med under 2.000 indbyggere. Disse byer risikerer også at miste deres skole; den børnehaven, som byer under vækst ville have fået, kommer ikke.

Den kommunaløkonomiske konsekvens af disse forhold er følgende: den løbende drift vil for sådanne byers vedkommende med tiden blive kostbar for kommunen. Det skyldes, at det er sværere at indskrænke de kommunale aktiviteter, end det er at udvide dem. Det er åbenbart, at faldende folketal er yderst ubehageligt for en kommune, navnlig fordi faldet normalt fortrinsvis omfatter de aktive skatteydere.

Jeg tror, alle vil finde, at en umiddelbar reaktion på denne situation bør være, at man gør noget for at vende faldet. Vanskelighederne opstår imidlertid, når man søger at gøre sig klart, på hvilke måder man kan skaffe en vækst. Jeg kan her henviser til mine betragtninger ved forhandlingerne i tinget den 15. marts i forbindelse med venstres forslag til folketingsbeslutning om befolknings- og erhvervsudviklingen. Det må være i landsomfattende målestok, man må sætte ind for at få virkninger, der ikke blot er tilfældige og spredte, nemlig en ændret befolkningsfordeling i hele landet.

For landsbyernes vedkommende kan og må man dog yderligere rejse spørgsmålet, om man kan hjælpe på landsbyernes eksistensmulighed ved at søge at gøre dem til byer med et større antal boliger, som afbøder faldet i indbyggertallet. Det vil være naturligt først at sigte mod at medvirke til etablering i landsbyerne af erhverv, der gennem de beskæftigedes bosætning eller gennem bosætning af udøvere af service for disse virksomheder vil føre til, at der vil bo flere i byen. Sådanne erhverv kan imidlertid ikke være de såkaldte kundeorienterede som f. eks. detailhandel, autoreparatører o. lign. De kommer først, når der allerede er tilstrækkeligt befolkningsgrundlag. Vil man

[Boligministeren.]

derfor tiltrække arbejdspladser, der kan føre til bosætning tillige, må man søge at etablere virksomheder, der er uafhængige af lokalisering, dvs. at de kan etableres hvor som helst. Men her møder man den vanskelighed, at et stort antal af sådanne virksomhedstyper ud fra egne økonomiske overvejelser har tilbøjelighed til at etablere sig i og ved større byer, dels for at være i et industrielt klima, dels for at kunne være nær privat og offentlig service.

Turisme er ofte nævnt som grundlag for en landsbys vækst. Man må dog ikke glemme, at det kun kan ske i specielle tilfælde. Det er en forudsætning, at der er naturværdier eller andet, som tiltrækker turistene. Et af landets udprægede turistområder strækker sig fra Blokhus over Løkken, Lønstrup, Skallerup og Tornby til Hirtshals og Tversted i Tannis Bugt. På trods af turismen har alle de kommuner, der dækker området, på nær Hirtshals, haft faldende eller stagnerende folketal. Disse forhold tyder på, at turistomsætningen ved indkøb o. lign. tilfalder områdets to store byer, Hirtshals og Hjørring. Der ligger en fordel i turisme, som utvivlsomt kan udnyttes yderligere, men det store antal små byer eller landsbyer vil næppe kunne bygge en udvikling herpå.

De såkaldte liberale erhverv betyder kun lidt for landsbyernes vækst, og med hensyn til muligheden for at skabe tilvækst ved hjælp af den offentlige administration må man erindre, at i de små byer er kommunen og dens institutioner alene om at udgøre den offentlige virksomhed på stedet. Det er i øjeblikket vanskeligt at forudse, hvilken struktur de nye kommuner vil få. Mange storkommuner har f. eks. allerede samlet administrationen på ét rådhus.

Med hensyn til den mulighed, der foreligger for, at en kommune kan opnå en vækst i alle dens landsbysamfund ved at gøre dem til boligbyer, vil det næppe være realistisk at regne med en form for erhvervseksponering, der som konsekvens vil kunne sikre de mange landsbysamfund en tilvækst af et større antal boliger. Der vil som oftest ikke være økonomisk grundlag for at få de enkelte virksomheder til selv at vælge sådanne lokaliseringer. Skulle de tvinges hertil, hvad der ville være yderst vanskeligt og

ikke tiltrækkende, ville en sådan tildeling af vækst til landsbyerne fremfor til de områder, hvor væksten ellers ville komme, betyde en hel ny problematik af erhvervsøkonomisk karakter med landsomfattende økonomiske konsekvenser.

De ovenfor fremsatte udtalelser har hovedsagelig været rettet imod de egentlige landsbykommuner og samfund i de egentlige landdistrikter. Herudover findes en række kommuner, der grænser op til vækstområder og derfor har mulighed for at skaffe sig en afledt byvækst. I kraft af en allerede eksisterende planlægning, f. eks. byudviklingsplaner, kan fastlagte vækstområder i hovedbyen og nogle udvalgte centre i vidt omfang have fået udlagt så betydelige byzonearealer, at der ved disse byzoneudlæg faktisk allerede er arealer nok til at dække mange års forbrug. Det ville være samfundsmæssigt urimeligt at hindre en udvikling i de allerede udlagte områder; på de udpegede steder er planlægningen allerede for længst sat i gang, som oftest med deraf følgende betydelige investeringer.

Ser man helt realistisk på spørgsmålet om den vækst for landsbyerne, der kan afledes fra et nærliggende ekspanderende bysamfund, er det i virkeligheden et problem om det kommende bymønster i områder, der er præget af byvæksten i større omfang. I sin tid gennemførtes byreguleringsloven, fordi man aktivt ville sætte ind imod en byspredning. Det stadium, vi er nået til i dag, er en holdning, som er vokset frem ved over 20 års sagsbehandling i henhold til byreguleringsloven af 1949. Byreguleringsloven og anden byregulering har været båret af kommunernes betænkeligheder ved en fortsat spredning af den bymæssige bebyggelse med deraf følgende forøgede udgifter til kommunen ved at betjene borgerne med både anlæg og sociale goder. Byreguleringsloven havde næppe levet i så mange år og var slet ikke blevet afløst af den på visse måder strengere zonelov, hvis der ikke havde været en stærk og levende opbakning fra kommuner og amter.

Når det i diskussionen om landsbyerne er anført, at miljøet i landsbyerne er så værdifuldt, at det bør bevares, vil jeg ikke forlods afvise dette synspunkt. I det omfang man fra radikal side rejser spørgsmålet om, hvor-

[Boligministeren.]

dan specielt miljøforhold indgår i overvejelserne om landsbysamfundets fortsatte eksistensmuligheder, skal jeg pege på følgende:

Den typiske landsby med det særlige og værdifulde landsbymiljø, som den kendtes for ikke så mange år siden, eksisterer i sin renhed ikke mere eller er blevet en sjældenhed. Ved landsbysamfundenes fald i indbyggertal ville miljøet forrykkes i takt hermed. I denne forbindelse skal jeg yderligere fremhæve, at visse forestillinger om bevaringen af et landsbymiljø af den karakter, som vi kendte for år tilbage, forekommer mig at være af en romantisk karakter. Man må behandle landsbymiljøet som en side af spørgsmålet om befolknings- og erhvervsfordelingen i hele landet og tillige som en side af det bosætningsmønster, som vi fastlægger gennem planlægningen. Finder man, at bevaring af landsbymiljøet kan ske blot ved at føje nye beboelsesbebyggelser til en landsby, således at der herved bliver et større befolkningsgrundlag, vil man i relation til miljøet kun tilføje landsbyerne nye befolkningselementer. Det landsbymiljø, der oprindeligt var knyttet til den erhvervmæssige og delvis familiemæssige sammenhæng i landsbyen, vil alligevel formindskes eller forsvinde.

Den tilvækst af nye huse og nye beboere, der i visse landsbyer er sket eller vil ske, former sig jo som en ring uden om den oprindelige landsby. Husene er et helt nyt element i relation til den bestående bebyggelse og det bestående miljø. Det, man gør, er simpelt hen, hvis man ser usentimentalt på aktionen, at man flytter et udsnit af et almindeligt parcelhusområde ud på det åbne land. Det kan, selv om det ikke behøver at være tilfældet, skabe konfliktsituationen mellem den gamle landsbybefolkning og den nye, idet de nye beboeres forudsætninger for at indleve sig i sådanne ændrede bosætningsmønstre er stærkt varierende. Herunder må man se i øjnene, at for en del af de nyankomne har den oprindelige motivering for at bosætte sig ved en landsby været ønsket om en billig byggegrund.

Et andet forhold, man lige så vel må se i øjnene, er, at når den første glæde over at have skaffet sig et billigt hus i frie, landlege omgivelser har lagt sig, og når børnene har

vokset sig store, så kommer kravene til de fælles faciliteter og til service, offentlig og privat. Det kan i det lange løb blive en kostbar affære for kommunen, og det spiller, hvad enten man kan lide det eller ej, en afgørende rolle for den enkelte kommune og for de planlægningsdispositioner, kommunen går ind for.

Hermed er cirklen sluttet tilbage til planlægningen, der er forudsætningen for udlæg af byzoner; planlægningen er også udslag af de retningslinjer, som kommunerne har for deres kommuners udbygning og forsyning med faciliteter. Og her vil kommunerne se på de befolkningsmæssige forudsætninger, som er betingelsen for vækst.

Jeg mener med denne redegørelse at have påvist, at by- og landzoneloven er blevet administreret i overensstemmelse med sine forudsætninger. Der er med hensyn til landsbyernes vækst tale om en strukturændring i samfundet, ikke et udslag af en lovs administration.

Skal man anlægge andre synspunkter på fordelingen af befolknings- og erhvervsudviklingen, må det ske på grundlag af en udbygning af lands- og regionplanlægning og en konsekvent gennemførelse af en sådan planlægning. Kun en udviklet planlægning af denne landsomfattende karakter vil kunne give et grundlag for en ændret politik med hensyn til landzonernes bebyggelse og fastlæggelse af det bymønster, vi nu arbejder med.

Jeg vil gerne i anledning af det radikale venstres forespørgsel foreslå, at spørgsmålet henvises til behandling i et folketingsudvalg. Da der er en sådan sammenhæng mellem forespørgslen og de to forslag til folketingsbeslutning fra venstre, som behandlede den 15. marts, vil jeg finde, at det var en fordel, om også de spørgsmål, som er rejst i denne forespørgselsdebat, henvises til det samme udvalg, således at både de af det radikale venstre og de af venstre rejste problemer kan behandles under ét.

Ordføreren for forespørgerne (Svend Haugaard): Jeg siger tak for svaret, som dels indeholdt betragtninger, som jeg kunne være enig i, dels en hel mængde ting, som vi vidste i forvejen, dels nogle beroligende bemærkninger, hvilket er naturligt for embedsmænd med udgangspunkt i egen ad-

[Svend Haugaard.]

ministration, og dels adskillige ting, som jeg ikke er enig i.

Ministeren indledte med at sige, at de betragtninger, jeg kom med i min indledning, var overdrevne. Jeg ville egentlig godt vide, om det var sådan generelt, eller det var nogle bestemte punkter, der blev tænkt på, for jeg er mig ikke bevidst, at jeg har overdrevet. Jeg har nogle eksempler, som jeg pegede på, som jeg kender nøje; jeg vil tro, at der findes adskilligt flere eksempler rundt om i landet end dem, jeg sådan tilfældigt har kunnet opsamle, og jeg vil egentlig tro, jeg har været meget forsigtig i mine påstande. Det kunne give mig en mistanke om, at man i ministeriet ikke rigtig ved, hvad der egentlig foregår i amterne på disse punkter.

Jeg har en fornemmelse af, at et af de punkter, hvor ministeren mente jeg skulle have overdrevet, var med hensyn til vandløbene, men det må bero på en misforståelse. Jeg har ikke ét eneste øjeblik talt om; at vi skulle have urensset spildevand løbende i vore vandløb; tværtimod ville jeg da foretrække, at man indtil videre anvender sivebrønde, fremfor at man lader det hele løbe ud i vandløbene urensset og derfra ud i fjorden, hvor folk bader. Men jeg beder altså om at få at vide, hvor det er, jeg har overdrevet.

Jeg beklager, men jeg synes altså ikke, ministerens tale gav udtryk for, at man egentlig har forstået problemet. Lad mig gentage fra før for ikke at blive misforstået, at det radikale venstre afgjort er tilhænger af orden også for byggeriet i landzonen, og vi er tilhængere af at beskytte den uberørte natur, men vi mener ikke, det er rigtigt, som ministeren sagde, at de nuværende bestemmelser ikke hindrer landsbyens andel i udviklingen. Det mener vi i høj grad de gør.

Jeg vil også gerne slå fast, at det radikale venstre afgjort er indstillet på at tage samfundsøkonomiske hensyn. Vi er da klar over, at prisen på veje, skoler, kloak og andre faciliteter, der hører til, må vurderes dels for den spredte, dels for den tætte bebyggelse. Man bør dog, når man vurderer den slags ting, også tænke på de meget dyre trafikårer gennem storbyerne.

Jeg mener også, der er en anden side, der skal tages med, den sociale side. Hvilken

indvirkning har landsbymiljøet, med eller uden romantik; på det antal mennesker, der skal til særbehandling på samfundets regning? Jeg indrømmer, det er svært at gøre op, men for mig tæller det ret stærkt med i regnestykket. Dertil kommer noget, som ikke kan vurderes i kroner og øre, nemlig den tilfredshed, som det giver adskillige mennesker. Det er svært at forstå for dem, der ikke kender det, men der er en del, der kender det, og for hvem det næsten er en livsnødvendighed at have den nærmere kontakt med naturen, som landsbymiljøet giver mulighed for.

Ministeren talte noget om landsbyromantik. Nu er romantik jo ikke altid at foragte, men der er nogle, synes jeg, der forbinder landsbyromantik som i danske film med stokroser og bindingsværk og husløg på mønningen og al den slags ting, som i og for sig kan være ægte, men i dag er det nok mest det, man ser på Sjælland, med nyt stråtag i stedet for eternit, med almueblå vinduer, med vognhjul på gavlen osv.; som er absolut uægte. Men det er slet ikke det, vi taler om i forbindelse med landsbyen. Det er en komplet misforståelse. Det, vi taler om, det er frisk luft, det er let adgang til naturen; det er det, at man har en landbohøve og kan få jord under neglene, hvis man ellers forstår det udtryk; det er det, at man har legepladsen lige uden for døren; det er det, at der er let eller i hvert fald lettere adgang til opdragelse; og det er ikke mindst det, at man har en naturlig og selvfølgelig kontakt med andre mennesker — og en hel masse mere. Kald det romantik, om man vil, så er vi i hvert fald nogle stykker, der nødig vil leve uden den form for romantik. Jeg mener, det er værd at bevare muligheden.

Vi ved, at afvandringen er en kendsgerning. Ministeren taler selv om stagnation forskellige steder. Jeg mener, det ville være rimeligt, at man gav mulighed for en tilvandring på de steder, hvor der er sket en afvandring, så der i hvert fald kunne holdes balance. Nu er en landsby jo mange ting. Det kan være omkring de større byer, hvor de hurtigt bliver til forstæder; der er ikke noget problem i den forbindelse. Det kan være større stationsbyer, som, hvis der kun bliver én byzone i kommunen, kan blive til en købstad efterhånden; og så er der den

[Svend Haugaard.]

egentlige landsby, den, der stagnerer. Jeg er enig med ministeren i, at der er adskillige landsbyer, der stagnerer, direkte går tilbage, men hvorfor skal man da have så skræppe bestemmelser netop over for disse landsbyer? Det er netop dér, hvor der er stilstand, dér, hvor der er tilbagegang, at problemet ligger, det er dér, man frygter at landsbyen skal dø ud. Jeg kan ikke se, at der skal så stærke restriktioner til netop på disse steder. Man kunne i hvert tilfælde lade tingene passe sig selv og se, om de kunne overleve, hvis man lod være med at lave så hårde bestemmelser.

Ministeren var ligesom i tvivl om, hvorvidt man ønskede tilflyttere de pågældende steder. Tillad mig at fortælle en lille historie fra Thy, lige i nærheden af lejren deroppe ved Frøstrup, hvor man jo ellers ikke var særlig glad for de mange tilflyttere en tid. Jeg kom ind til en husmand, og jeg kunne se, at hos nabohusmanden var der flyttet en 7-8 langhårede mennesker ind. Jeg spurgte husmanden: hvad synes du om dine naboer? „Jo“, sagde han, „det er jo alligevel bedre, at sådan 7-8 halvtossede, langhårede københavnere, der tror, de kan leve af keramik, flytter ind i husene, end at de står tomme.“ Så vidt var man altså kommet dér i sine ønsker. Det er måske netop symbolsk, at man skal helt over i den del af landet for rigtig at forstå, hvad det er, der sker i øjeblikket. Det er ikke omkring København, og det er ikke omkring de større byer; det er ude i de egentlige landdistrikter, at det sker.

Jeg mener også, jeg hørte, at ministeren sagde noget om, at problemet var jo at få virksomheder osv. til at flytte derud. Nej, det er ikke problemet; problemet er, at de ikke må flytte derud. Det er deri, det ligger, og hvis man bare giver dem tilladelsen, så skal vi ikke forlange mere.

Jeg tror altså, at hvis man var tilstrækkelig smidig, så ville meget af kritikken opføre, og så ville meget gå i orden af sig selv. Men jeg kunne da tænke mig at spørge ministeren, om han er villig til i administrationen at trække en klar linje mellem de landsbysamfund, der vitterlig i dag har stagnation, og så dem, hvor der er en stærk tilvækst, og hvor også jeg er tilhænger af ret skræppe bestemmelser.

For at få noget ud af dette må vi ligesom pege på en detalje, hvor der skal gøres noget, og mit ønske må være det, at man tager by- og landzonenloven op til nærmere vurdering. Det kan vi gøre i det udvalg, der i øjeblikket fungerer. Vi kan se på § 9 og også se på det cirkulære, som er bygget på grundlag af loven. I øvrigt ønsker jeg meget gerne en almindelig henstilling om, at man benytter dispensationsmulighederne.

Det er et spørgsmål om egnsudviklingsloven, især § 5, stk. 2, og om muligheden for, at egnsudviklingsloven kan benyttes over for industrihuse i de mindre samfund. Det er et spørgsmål om byplanloven og byggeloven, hvor der er grund til at drøfte disse loves administration. Det er et spørgsmål om landsbyskolens muligheder med en mulighed for, at man har de første 5 eller 7 årgange derude, og så muligheden for at få en bus den modsatte vej af den, den nu går. Det er et spørgsmål om landsbybiblioteket. Det er et spørgsmål om sundhedsbestemmelserne, som jeg mener vi er nødt til at drøfte med indenrigsministeriet. Jeg tvivler på, om man egentlig er klar over, hvor stramt man nogle steder administrerer bestemmelserne. Det er et spørgsmål om vejbestyrelsesloven og overkørselsmulighederne. Jeg mener ikke, det er rimeligt, at man i den ene lov siger, at man må godt udnytte landbrugshuse — eller skal give tilladelse til det endog — men i den næste lov siger, at det må man alligevel ikke, for så kører man oftere, end man plejer at køre.

Endelig er der spørgsmålet — det er sværere at være konkret på dette område — hvordan vi kan dække behovet for det miljø, der kan findes i landsbyen i højere grad end i byen, og som så mange mennesker søger. Jeg mener, det ville være en fælles opgave for boligministeren og kulturministeren at vurdere, om det ikke ville være rimeligt, at man nedsatte et miljøudvalg med henblik herpå.

Det glæder mig, at ministeren er parat til at drøfte sagen i udvalg, det takker jeg for. Jeg er ikke indstillet på at tage et særskilt udvalg for denne debat her, men jeg er indstillet på, at det vil være praktisk rigtigt, at man tager problemerne op dér, hvor de naturligt hører hjemme, dels i udvalget for land- og byzonenloven, som findes nu, dels i udvalget for udflytning af statsinstitutio-

[Svend Haugaard.]

ner, dels i udvalget for egnsudviklingsloven, som også findes, dels i det faste uddannelsesudvalg for skolernes vedkommende og dels i det udvalg, som ministeren nævnte om regional befolknings- og erhvervsudvikling, hvor vi kan opsamle det sidste af det. Jeg ønsker altså ikke at belaste folketingets arbejdsgang med flere udvalg, men har i sinde at føre det så stærkt frem, som jeg kan, hvor det er muligt, og jeg takker i øvrigt for det tilsagn, der kom fra ministerens side.

Orla Møller: Med hensyn til lands- og regionplanlægningen kan jeg henvise til de bemærkninger, jeg gjorde i anledning af venstres to forslag til folketingsbeslutning, der er behandlet tidligere her i tinget.

Med hensyn til problemet omkring landsbyerne er jeg principielt og næsten i alle detaljer enig med den redegørelse, der lige er kommet fra boligministerens side.

Jeg vil ud over det gerne have lov til at sige et par ting. For det første er jeg klar over, at vi står over for et problem, der visse steder er direkte smerteligt. Det berører de fleste af os, når vi ved møder rundt omkring i landet kommer til at stå i situationer, hvor problemerne bliver lagt frem for os, for det er da klart, at de steder i de landsbyer, hvor man næsten føler grundlaget, det normale grundlag, det tilvante grundlag for arbejde og familieliv svinde væk under sig, dér står man i en situation, hvor man er nødt til, jeg var lige ved at sige næsten at skribe, sådan som hr. Svend Haugaard har gjort det i dag. Men det er ikke nok at begræde en udvikling, og det er ikke nok at fastslå, hvor fortrinligt et miljø landsbymiljøet har været og også nogle steder er endnu. Jeg tillader mig at sige det med den baggrund, som én har, der er født og opvokset i et landsbymiljø og kender et sådant miljø fra alle dets gode sider, men som altså også kender de vanskeligheder, der er i et landsbymiljø, så snart det drejer sig om uddannelse og for øvrigt også adskillige andre ting.

Jeg forstår den store vanskelighed, der er opstået i nogle af vore landsbysamfund, men jeg har lyst til at føje til, at jeg har mindre ondt af de mennesker, som beklager sig over, at de ikke kan få lejlighed til at

købe en billig byggegrund ude i landsbyområderne. Det er en sag for sig. Jeg forstår alt, hvad hr. Svend Haugaard har sagt om dette med jord under neglene — derfor er det også hårdt for mig at være i folketingsalen i dag fremfor at være i min have — men bortset fra denne specielle trang, som mange mennesker kan have, så må man ikke lade sig forlede til at tro, at man kan løse problemet omkring landsbyen bare ved at lade nogle andre mennesker flytte til landsbyen. Jeg tror, det er helt rigtigt, hvad boligministeren har gjort opmærksom på, at i realiteten fører det jo bare med sig, at man skaber et parcelhusmiljø et andet sted. Det er en meget væsentlig ting at få slået fast i denne forbindelse.

Jeg forstår godt den heroiske vilje, hr. Svend Haugaard har til at gøre noget ved dette her, men det bliver temmelig vanskeligt at komme i gang med det, for der kom nemlig en indrømmelse af, at lokalt har de folkevalgte, det gælder både i kommuner og i amtskommuner, en anden indstilling. Jeg ved ikke, om man direkte kunne sige, at man har taget konsekvensen i de lokale råd af den udvikling, der arbejdskraftmæssigt og på anden måde er sket, og at man derfor forsøger, også af hensyn til økonomien i planlægningen, i opbygningen af samfundene, at tage nogle hensyn ind, der gør, at man er nødt til at koncentrere udviklingen.

Jeg kunne i den forbindelse have lyst til at sige, at det nytter jo ikke ret meget, at vi herinde i folketinget er hjertens enige i en trøsbekendelse om, at nu skal busserne til at køre i modsat retning, for principielt må det stadig væk være dem, der styrer på stedet, der finder ud af, i hvilken retning bussen skal køre. Jeg tror i øvrigt ikke, problemerne ville være løst med det.

Jeg erkender altså vanskelighederne for de nuværende beboere i vore landsbysamfund, i hvert fald i alle dem, der stagnerer, men jeg kan altså ikke se problemet om en tilvækst til disse byer løst ved en udflytning af de nærliggende og større bysamfund som andet end en problematik, der rækker langt ud over spørgsmålet om landsbysamfundenes fortsatte eksistens. Jeg ville være meget positivt indstillet over for at diskutere miljøproblemerne, men jeg må måske nok i den forbindelse gøre opmærksom på, at så er der områder i landet, der har betydelig mere

[Orla Møller.]

behov for nogle positive løsninger af miljøproblemerne end netop landsbyerne. Man skal altså være helt klar over, at man kommer til at stå over for nogle kolossale vanskeligheder, hvis man tror, at man kan genoplive det gamle landsbysamfund her i landet. Jeg er ked af at måtte sige det temmelig tydeligt: den tid er altså forbi, og vi har ingen jordisk chance for at komme til at vende denne udvikling.

Dermed har jeg ikke sagt noget om, at man ikke med forskellige former for hjælp kunne skabe bedre forhold de steder, hvor landsbyerne har problemer. Jeg har ikke villet afvise, at man måske kunne gøre det ved, som hr. Svend Haugaard foreslog, at bruge dispensationsmulighederne noget mere, men jeg må nok sige, at da jeg hørte på boligministerens tale om de tilfælde og de få afslag, der havde været, så sad jeg og sagde til mig selv, at selv om ansøgningsantallet havde været dobbelt så stort og man ikke havde afslået en eneste af ansøgningerne, så ville man ikke have kunnet klare problemerne omkring vore landsbyer. Derfor tror jeg nok, man er nødt til at fastslå, at den afvandringssituation, der har været, har skabt noget, man ikke uden videre kan komme igennem med at ændre.

Jeg er på samme måde som hr. Svend Haugaard af den opfattelse, at venerationen over for landsbymiljøet er særdeles berettiget; jeg er også enig i, at der sikkert var mange af vore sociale problemer, der kunne have været løst meget lettere, om vi havde haft et miljø, der var 100 år ældre end det, vi har i dag. Men sagen er blot, at man kan ikke genoplive et sådant miljø uden videre.

Det, som det drejer sig om, er jo, for at sige det ganske enkelt, den almindelige kommunale service over for beboerne. Det er spørgsmålet om, hvorvidt man kan skaffe børnehaver, om man kan få skolegangen lagt rigtigt til rette, fritidsklubber og biblioteker osv. Jeg ved ikke, om inspirationen til den forespørgsel, der debatteres her i dag, er

kommet fra en, jeg synes meget nærgående udsendelse i fjernsynet fra en landsby for nogle uger eller måneder siden. Denne udsendelse viste i hvert fald med al tydelighed, at det er på disse kommunale serviceområder, problemerne er størst. Og vil man til at gå i gang med at løse dem, så bliver det i hvert fald nødvendigt at snakke om økonomi på en betydelig mere nærgående måde, end vi har gjort det hidtil i denne debat.

Jeg er enig med boligministeren i og skal på socialdemokratiets vegne give udtryk for den opfattelse, at vi absolut ikke overser dette problem og meget gerne vil være med til at kigge på det i et udvalg. Vi vil også meget gerne se betydelig mere konkrete forslag end dem, der er kommet frem allerede nu, hvis vi overhovedet skal tro på, at der er en mulighed for at løse nogle af disse problemer.

Burgdorf: Der er for mig ingen tvivl om, at vi meget alvorligt må beskæftige os netop med målsætningen for lands- og egnsplanlægningen. Jeg er også sikker på, at et af de momenter, der må indgå i disse overvejelser, er beskyttelsen og udnyttelsen netop af disse gamle landsbymiljøer.

Man må først stille sig selv det spørgsmål: kan det specielle landsbysamfund bevares, og er det ønskeligt, at det bliver det? For mig står det sådan, at landsbysamfundet, som det var engang, var det ideelle samfund. Her var et naturligt fællesskab på trods af mange åndelige og andre skillelinjer. Her kendte man hinanden, og her kom man hinanden ved på en særlig måde. Man var fælles i sorg og glæde, i medgang og modgang, man havde fælles anliggender, som man stod sammen om. Dette står i stærk modsætning til byernes befolkningsmåde at leve livet på. Her kommer ingen hinanden ved. Man går forbi og omkring hinanden med tillukket væsen og stive ansigter. Men jeg er fuldt klar over, som det også er sagt her i dag, at det gamle landsby-

[Burgdorf.]

miljø er forsvundet for bestandigt, og om man ville, så kunne man ikke genskabe det, der engang var.

Meget af det, der engang var det centrale i landsbyen, er allerede forsvundet. Mejeriet forsvandt med mejerisammenlægningen, møllen på bakken har for længst tabt både vinger og hat. Den for mig så udmærkede 7-klassede landsbyskole er nedlagt, og børn bliver kørt til og fra den for øvrigt også udmærkede centralskole. Smedens ambolt er ved at synge sin sidste sang, og forsamlingshuset, det gamle samlingssted for landsbyens beboere gennem generationer, står tomt og er i en sørgelig forfatning. Hvorfor al denne bedrøvelighed? Der må jo være noget, der er galt, og der kan da også påvises flere årsager.

Den ulige skattemæssige byrdefordeling er nok en af årsagerne. Mange landsbyer ligger jo i tyndt befolkede og fattige områder, hvor skattetrykket stadig er tungere end i tæt befolkede og rige kommuner, og så flytter folk. Erhvervsudviklingen er i mange år gået landsbysamfundet imod. Landbrug er nedlagt, håndværk er på nogle områder blevet industri. Den omfattende offentlige og private servicevirksomhed ligger i vidt omfang i større byenheder, og de nye industrier er i mange tilfælde vokset op i større bysamfund. Her må man nok erindre om, at støtteordningerne for f. eks. håndværk og mindre industri i mange tilfælde kunne have været udnyttet bedre i de små byenheder.

Der er heller ingen tvivl om, at loven om by- og landzoner ikke alle steder har virket efter sin hensigt. Loven er sikkert god nok, men den administreres i mange amter alt for restriktivt og hæmmende for udviklingen netop i de mindre bysamfund. Jeg er godt klar over, at det kan være fortolkningen af loven, som er varierende i de forskellige amtsråd, men man kan godt få det indtryk, at man visse steder bevidst arbejder på at standse al udvikling i mindre landsbysamfund.

I de retningslinjer, der er udsendt til amtsrådene for administration af landzonebestemmelserne, står der om udstykninger i punkt A 3:

„Udstykning til opførelse af enfamilieshuse til helårsbebyggelse inden for den nuværende bebyggelse i de bestående

landsbysamfund kan kun tillades til udfyldning af huller, og kun såfremt ansøgeren har et lokalt tilhørsforhold såsom landarbejdere, pensionister og aftægtsfolk.“

Det er ganske givet, at et sådant regulativ vil hindre al videre udvikling i disse områder, og det kan ikke være ønskeligt. Der er stadig mange mennesker, som gerne vil bo og bygge sådanne steder, hvis de fik mulighed for det, men vi må naturligvis stadig fastholde den regel, at bolig- og industriområder må holdes adskilte. Vi vil gerne have både industri og boliger i landdistrikterne, men de må holdes hver for sig.

I den nuværende lovgivning opererer vi med tre zoneområder, byzoner, landzoner og sommerhuszoner, men jeg tror, vi kommer til at skulle arbejde med en fjerde zone i fremtiden, nemlig landsbysonen, som må administreres som et selvstændigt område ud fra den betragtning, at der må ligge huse og boliger, hvor der er rart at bo.

Det er så betegnende for vor tid med alle de goder, velfærdssamfundet har skabt os, at man på trods heraf alligevel ikke er tilfreds. Hvad er det, der mangler? Man kan sige det med det korte ord, som hedder trivsel. Vor tid kan kendetegnes ved trivsel, der blev væk. Vicepræsident i EF-kommisjonen Sico Mansholt taler i dag om trivsel i Europa; han har rigtigt set, at der er andre goder end de materielle; der er også en åndelig side, som ikke må glemmes, og mennesket skal leve i et miljø i trivsel.

Der er også et andet område af det danske samfund, som jeg mener det vil være rigtigt at drage med ind i denne debat, det er problemerne om vore mange mindre og større øer. Hvad kan vi gøre for dem, og hvad kan de bruges til? Jeg er overbevist om, at selv om alle vore dejlige øer hverken kan eller skal omdannes til kopier af Mallorca, så har vi her aktiver i rekreativ og turistmæssig betydning. Disse goder, som vi har fået forærende fra naturens hånd, skal bruges, men ikke ødelægges og misbruges; vi må finde en form, så disse perler kan udnyttes af det danske samfund uden at miste deres naturlige skønhed.

Alle disse problemer er aldeles ikke hverken nye eller fremmede for det konservative folkeparti. Vi har beskæftiget os med dem i flere år, hvilket er kommet til udtryk i vort

[Burgdorf.]

fremtidsprogram „Halvfjerdsernes folkeparti“, hvor vi under afsnittet „Det menneskelige miljø“ beskæftiger os indgående netop med disse problemer. Der må ved lovgivning og planlægning tages hensyn til disse ting. Jeg mener nu, at tiden er kommet til, at vi her i Folketinget interesserer os for den praktiske lovgivning på dette område.

Jeg har nævnt den mulighed, og den er også nævnt her i dag, at vi opererer med et fjerde zonebegreb, landsbyzonen, som måske også kunne dække øerne. Vi kunne også kalde det, som det er sagt, en særlig miljøzone, for så kunne vi også tage de værdifulde miljøer i byerne med og beskytte disse herlige, gamle miljøer på en måde, så de alligevel bliver fornuftigt udnyttet med naturlige byfunktioner, herunder særligt beboelse.

For landsbyens vedkommende falder det i øjnene, at der i mange år er sket en fraflytning, medens der nu utvivlsomt er mange fra byerne, der gerne vil bo i dette miljø. Forskellen fra de år, da man fraflyttede landsbyen, ligger bl. a. i de nye trafikforhold; ligesom det er naturligt, at en familie kan bo 10 eller 20 km væk fra en storbys arbejdscentrum, kan den også bo i en landsby. Men hvis vi åbner for udflytningen udover, hvad der sker ved overtagelse af bestående boliger, må vi naturligvis sørge for, at nye boliger ikke nedbryder netop det miljø, som tiltrækker de nye tilflyttere, og som er en fryd for de hidtidige beboere. Der må enten gennem særlige bestemmelser i landsbyzonerne eller ved særlig miljølovgivning indføres regler for, hvad man kan bygge i eller ved de gamle landsbysamfund. Man skal ikke kunne ødelægge det gamle bybillede med højhuse eller med villæer af en form eller farve, der slet ikke passer ind i billedet.

Vi har som nævnt tre enestående miljøer i Danmark, som vi må værne om, miljøer, som den nye tids unge ofte vil føle sig tiltrukket af; det er de gamle bymiljøer, landsbymiljøerne og vore mange øer. Det ville være urimeligt at hindre folk i at udnytte disse miljøer, men de må beskyttes, så deres egenart ikke forsvinder.

Jeg vil gerne opfordre regeringen til at tage initiativ til en lovgivning, der opfylder disse formål. For landsbyernes vedkom-

mende bliver hovedproblemet at skabe nye boligmuligheder eller for særlige områder nye erhvervs muligheder, uden at forkerte bygninger skæmmet det gamle miljø. For byernes vedkommende må der være adgang til at beskytte hele gader eller kvarterer.

For øerne er der et særligt problem. Fraflytningen efterlader tomme gårde og huse, og her kan de kun sjældent bruges til helårsbeboelse. Her må vi med nænsom hånd skabe friluftsmuligheder på en sådan måde, at de gamle ølandsbyer ikke ødelægges.

Vi må altså have en landsbyzone eller en miljøzone, om man vil, eller måske hellere en miljølov, og jeg vil altså opfordre til, at vi går i gang med det nu.

Holger Hansen: Spørgsmålet om landsbysamfundenes fremtid har jo mange sider og mange aspekter, og væsentlige sider af problemet hænger sammen med hele planlægningen og indgår derved som en del af en lokaliseringspolitik, som vi har sagt det, og som vi redegjorde for ved drøftelsen af de af venstre stillede forslag her for en måneds tid siden. Denne problematik kunne efter vort skøn ligesom samles i en bedømmelse af, hvorvidt vi skal lade en udvikling fortsætte, der vil komme til at betyde en stedse stærkere koncentration i enkelte dele af landet, medens andre og større dele affolkes, medens de problemer, dette medfører såvel for de voksende områder som for de afgivende områder, forstørres derved. Venstre mener ikke, det er rigtigt; vi mener, det er vigtigt, at vi sikrer en planlægning, således at en sammenklumpning i visse områder undgås, og at vi til gengæld med en planlægning skaber et miljø i de tyndere befolkede områder, der ikke præges af stilstand og museumsagtige tilstande, men giver plads for en naturlig udvikling.

Så meget være sagt om det, der kan gå under begrebet landsplanlægning, og som vi ikke skal drøfte i dag. Jeg lagde også mærke til, at hr. Svend Haugaard bemærkede, at dette først og fremmest var en egnsplanlægningsdebat, og det synes jeg er rigtigt. Her er det naturligt, at land- og byzonenloven kommer ind i det centrale billede. De fleste er nok enige om, at land- og byzonenloven er rigtig i sit sigte og med den formålsparagraf, den har. Der er næppe tvivl om, og der er næppe nogen strid om, at vi har en forplig-

[Hølger Hansen.]

telse til at sikre nogle naturværdier, nogle landskabsværdier; gør vi det ikke, vil vore efterkommere med rette kunne bebrejde os dette. Jeg er altså naturligvis enig i dette sigte, som jeg mener ligger i land- og byzonenloven, men så vil jeg også gerne forlade det mere, jeg kan næsten sige museumsprægede, som jeg var ved at få en fornemmelse af denne debat var i udvikling henimod, og prøve på at se, hvad det er, der eventuelt er fejl ved den lovgivning, som vi kalder land- og byzonenloven, og det, der dermed følger.

Den kritik, der er rejst mod denne lov visse steder, er jo nok heller ikke en kritik imod de betragtninger, jeg gjorde for et øjeblik siden om det værdifulde i det, der skulle bevares, men i højere grad en kritik af den måde, loven nogle steder er blevet administreret på. Der er i hvert fald hovedområder, hvor vi må se på den administration, der er praktiseret. Har man i den godkendende myndighed været for tilbageholdende med at udlægge byzoneareal? I virkeligheden er det her, jeg mener det største problem ligger. Har man i amter og byudviklingsudvalg været for tilbageholdende med dispensationsadgang over for byggeri i landzoner? Det er jo det, der hidtil har præget debatten mest i dag.

Om det første, hvorvidt man har været for tilbageholdende med at udlægge byzoneareal, vil jeg gerne sige, at jeg tror, det er her, problemet ligger, og her, vi nok skal søge en ændret administration af loven. Vi burde ved lovens tilblivelse have gjort det til en stærkere forpligtelse for kommuner at udlægge byzoneareal, end vi gjorde det. Der var jo mange kommuner, der kom for sent op af starthullerne, og det kan vi bebrejde dem, og det tror jeg også man i mange kommunalbestyrelser bebrejder sig selv i dag eller i hvert fald bebrejder de forgængere, som lå forud for den 1. april 1970, hvor vores storkommunale mønster trådte ud i virkeligheden.

Jeg tror, at vi ved denne lovgivning i 1969 burde have forpligtet kommunerne til at udlægge byzoneareal, og vi burde have gjort det klart, før loven forlod folketinget, at det var kommunalbestyrelsernes forpligtelse at udlægge ikke alene ét, men i forhold til området rimelige og tilstrækkelige byzonearealer, ikke alene i omfang og i hektar,

men også i henseende til spredningen af disse i den enkelte kommunes område. Vi skulle nok i højere grad have givet retningslinjer ved lovforslagets behandling i sin tid for, at det ikke er meningen med loven — sådan har jeg i hvert fald opfattet den — at landsbysamfundene skal forbigås. Dermed være ikke sagt, at alle landsbysamfund bør indeholde byzonemuligheder, slet ikke, men det er rimeligt, at man i den enkelte kommune skønner, hvorvidt det er hensigtsmæssigt, at et eller flere områder udlægges som byzone også i en eller flere bymæssige bebyggelser, selv om der ikke er tale om egentlige byer.

Der er steder, hvor denne lov har fungeret fortræffeligt. Jeg kender en kommune med små 6.000 indbyggere, hvor der ikke findes nogen egentlig by, men hvor der findes byzone udlagt i 3 større landsbyområder, og når jeg har sat størrelsen 6.000 indbyggere over, kan man også forstå, at det ikke er storbyer, man har udlagt disse byzoneområder i. Dette har fungeret fortrinligt.

Jeg kender derimod også steder, hvor det har været svært at få byplannævnets eller ministerens velsignelse til flere byzoner i væsentlig større kommuner, og her er vi altså ved et af de områder, hvor ministeren jo også i sin indledning her gjorde opmærksom på, at det ikke så meget er dispensationsmyndighederne som de egentlige planlægningsmyndigheder, der har ansvaret. Her er jeg enig og vil gerne, om vi i det udvalg, som allerede i øjeblikket behandler denne lovgivning, land- og byzonenloven, drøfter spørgsmålet om en mere liberal tilladelsesgivning fra den endelige myndighed, boligministeren, til udlægning af byzoner i flere områder, også i mindre kommuner. Jeg gentager udtrykkelig, at det ikke er min opfattelse, at der skal udlægges byzonearealer hvor som helst.

Det er efter min opfattelse ikke så meget loven, der snævrer, men administrationen. Ministeren har jo foreslået en ændring af denne lov, som jeg har nævnt, og vi har altså mulighed for at kigge på tingene dér. Hvis det er ministerens hensigt at stramme administrationen yderligere, vil venstre være skarpt imod, men vi vil gerne i udvalget, som jeg sagde, drøfte en smidigere administration.

Spørgsmålet om dispensation, altså det

[Holger Hansen.]

andet led i kæden, dispensation i landzone, er straks efter mit skøn mere vanskeligt og mindre betydningsfuldt også efter det formål, som denne forespørgsel er stillet en efter. Jeg tror, vi hellere skal vælge flere byzoner i en kommune end mange dispensationer, men det vil vi naturligvis også gerne drøfte i udvalget. Det er efter vor opfattelse ikke meningen, at land- og byzonenloven skal bruges til en koncentration i større byer, nok til en koncentration af byggeriet, men i den enkelte kommune med størst mulig selvbestemmelse for den stedlige kommunalbestyrelse, naturligvis inden for de i loven fastsatte rammer.

Jeg fornemmer, at der i dette, spørgsmålet om flere byzoner, og måske ikke fra min side nogen varm anbefaling af de mange dispensationer, alligevel er lidt af en forskel i den bedømmelse, boligministeren anlægger, og som jeg forstod også hr. Orla Møller anlægger, og den bedømmelse, jeg anlægger. Både boligministeren og hr. Orla Møller nævnedes, at hvis man skulle give muligheder for byzone udlagt i flere landsbymiljøer, i flere landsbyer, end man allerede har gjort det, og end tendensen har været, så ville man i realiteten, tror jeg nok det blev sagt, skabe et parcelhusområde i landsbyerne, og det blev så det, man fik ud af det. Jeg kunne have lyst til at sige til hr. Orla Møller og til boligministeren: ja men gør det da noget? Er det ikke hensigten med vores planlægningslovgivning, at vi dog må respektere befolkningens ønsker i retning af, hvor man gerne vil slå sig ned og bo, blot dette sker efter en vis plan og med hensyntagen til de planlægningsmæssige synspunkter, som vi vel alle er enige om at måtte have. Det er da givet — og jeg er her ganske enig med hr. Orla Møller — at vi kan ikke genopvække landsbyen, som den var, og det skal vi minsandten heller ikke prøve på, men vi skal ikke afvise en befolkning, som måske ønsker at bo i et parcelhusområde i nærheden af en landsby. Hvorfor i alverden skulle vi gøre det?

Må jeg til det problemkompleks, som hr. Svend Haugaard trak op i sin indledning, og om skoleproblematikken specielt sige: det er rigtigt, at en hel del landsbyskoler er nedlagt. Jeg tror dog, at tendensen går i retning af at bevare de ensporede 7-klassede skoler,

hvor der findes et fornuftigt grundlag derfor, det vil altså sige, hvor det er muligt at skaffe en klassekvotient i skolen, som er rimelig og sigtsmæssig. Jeg tror altså, vi er ovre i den problematik, som vi har siddet tilfælles med i uddannelsesudvalget for et par år siden, og hvor man ligesom fornemmede, at i undervisningsministeriet var det en tresporet skole til tops, man anså for det ideelle. Jeg tror, den tid er forbi. Jeg tror, at man blandt vores øverste skolemyndigheder, og jeg føler mig temmelig overbevist om også i folketingets undervisningsudvalg, er enig i den betragtning, at hvor der findes grundlag for en ensporet 7-klasset skole knyttet til en overbygningsskole inden for kommunens område, skal denne bevares i det omfang, det er muligt ud fra befolkningsmæssige hensyn.

Hr. Svend Haugaard gjorde nogle bemærkninger om egnsudviklingsloven. Jeg er enig i den betragtning, at man i administrationen af vores egnsudviklingslov har stået for strikt på ønskerne om et større byområde og på ønskerne om et industrielt miljø. Jeg tror, man her må anlægge den betragtning, at de virksomheder, der ønsker at flytte ud i måske mindre miljøer, naturligvis må have en mulighed derfor, også med egnsudviklingsstøtte, men jeg erkender, at det ikke er en sag, vi skal tage op i eftermiddag.

Må jeg sammenfattende sige, at vi som tidligere nævnt for en månedes tid siden har haft en debat om de store linjer. Vi har i eftermiddag beskæftiget os med planlægningspolitik og det, der ligger derunder, men som ikke er mindre væsentligt: egnsplanlægningen. Jeg synes, at land- og byzonenloven her er det centrale. Vi vil gerne være med til at drøfte den, og jeg er spændt på at høre ministerens synspunkter omkring en mere lempelig administration af spørgsmålet udlægning af byzonearealer i andre end de landsbyer, som, kan vi sige, betragtes som centrum i den kommune, hvori de ligger. Det er jo her, det mange steder har knebet på Sjælland, men jeg tror måske særlig i det jyske område.

Henning Philipsen: Denne debat går jo på spørgsmålet om miljøforhold og landsbysamfundenes fortsatte eksistensmuligheder, og i en sådan debat kan man ikke undgå sideløbende hermed at beskæftige sig med

[Henning Philipsen.]

ting, som både fysisk og vel også kulturelt vedrører disse forhold. Men jeg synes nok, at såvel oplægget som i hvert fald en stor del af debatten har bevæget sig i et skær af romantik, som der efter min opfattelse ligesom ikke er baggrund for, så meget mere som landsbysamfundet, sådan som vi måske opfatter det på baggrund af barndomsoplevelser og andre ting, jo ikke er et entydigt begreb i den forstand, at det simpelt hen er et spørgsmål om stokroser og blå vinduer.

Må jeg erindre om, at der har været adskillige netop af disse landsbysamfund, som aldeles ikke havde et skær af nogen som helst form for romantik over sig. Jeg tænker på de landsbysamfund, man kendte nede på de sydlige dele af øerne, som aldeles ikke havde noget skær af romantik over sig, men det diametralt modsatte. Det var det, man kaldte et fæstersamfund, et særdeles hårdt samfund for de mennesker, der skulle leve i det. Til gengæld må man vel også nok medgive, at mentaliteten har været en anden andre steder i dette land.

Men all right, når vi skal beskæftige os med andre ting, som såvel fysisk som kulturelt vedrører disse forhold, ja, så må man i denne sammenhæng efter min opfattelse også komme til at tale om naturfredning. Der er tale om landsplanlægning, og der er tale om egnsudvikling, og der er i høj grad tale om måden, hvorpå vi overhovedet vil formulere og måske iværksætte en industripolitik under hensyn til disse øvrige aspekter af måden, hvorpå vi ønsker at indrette vort samfund.

Hvordan får vi så disse forskellige aktiviteter til at gå op i en højere enhed under hensyntagen til et eventuelt ønske om at bevare landsbysamfundet eller i hvert fald dets miljø? Kan vi tilgodese den øvrige udvikling, som jeg lige har nævnt, uden at tømme landsbysamfundet for de servicefaciliteter, som den øvrige del af befolkningen anser for at være selvfølgeligheder, i og med at man ønsker at leve i et dynamisk industrisamfund som basis for en yderligere velstand?

Jeg vil i den forbindelse gerne pege på, at byplanloven jo giver mulighed for bevarelse i hvert fald af det ydre landsbymiljø, men det er bare ikke nok. Det efter min opfattelse afgørende for, at et sådant landsby-

samfund kommer til at fungere for nutidens mennesker, er graden af den afhængighed, som landsbysamfundet af i dag er i i forhold til det øvrige samfund, og det betyder efter min mening, at en første forudsætning er en tilstrækkelig forsyning med kollektive trafikmidler og hermed en hurtig og en nem forbindelse til de større bykoncentrationer, hvor der er de beskæftigelsesmuligheder, som landsbysamfundet set under den synsvinkel ikke nødvendigvis behøver at have og i hvert fald i de færreste tilfælde har.

I den forbindelse vil det nok være værd at kigge på, hvad det koster, hvad prisen er for borgerne, når de skal benytte disse kollektive trafikmidler i de forskellige områder. Hvad er prisen her for den enkelte borger f. eks. i forhold til, hvad man skal give i Vestjylland, hvad man skal give her, og hvad man skal give på Sydsjælland? Jeg synes, det er særdeles vigtigt.

Endelig er det vel også et spørgsmål i den forbindelse, om man ikke har været alt for emsig rundt omkring i landet med at nedlægge disse forskellige sidelinjer, man har haft til baner, både privatbaner og statsbaner. Jeg har den opfattelse, at hvis man havde anvendt de samme kalkuler for de københavnske S-baner, som man har anvendt for nedlæggelse af sidebaner, er der stor sandsynlighed for, at der i dag ikke havde været et S-banenet herovre i København. Jeg synes nok, det er ting, som taler for sig selv.

Man ser ofte, at mennesker af både romantiske og andre grunde flytter på landet eller til en mindre by, måske en landsby. Man flytter måske ind i et parcelhus, eller man flytter ind i en mindre tidligere landejendom, som det ikke længere er rentabelt at drive landbrug i, og i mange tilfælde oplever man det, at når familien har boet her et stykke tid, ja, så kan mor ikke længere holde ud at gå derude alene, det er hun ikke vant til, med det resultat, at hun søger arbejde i den nærmeste by, hvor der er mulighed for at få det. Betingelsen herfor er igen — her er man i den samme situation — hendes mobilitet, og så er det igen et spørgsmål om transportmuligheder.

Man oplever ligeledes i adskillige tilfælde, at unge familier flytter ind i de såkaldte planetbyer, og senest på det tidspunkt, hvor børnene bliver skolesøgende, vokser kravene

[Henning Philipsen.]

til landsbysamfundet i form af krav om bedre veje, krav om fortov, gadebelysning, idrætshaller, ungdomsklubber, biblioteker osv., og så er det ikke længere et spørgsmål om trafikinvesteringer alene, så er det også et spørgsmål om at se på disse krav om nyinvesteringer i forhold til allerede foretagne såvel private som offentlige investeringer. Landsbysamfundets fortsatte eksistensmuligheder skal derfor efter min opfattelse ses i sammenhæng med, hvordan vi i det hele taget indretter os, eller, om man vil, hvordan vi prioriterer disse opgaver, og hvordan vi gør det under hensyn til den størst mulige menneskelige trivsel, som jeg mener i og for sig må være hovedsigtet.

Jeg nævnte før de såkaldte planetbyer; vi ved, at der i mange af disse byer overhovedet ingen eller næsten ingen beskæftigelsesmuligheder er, men planetbyerne ligger jo i de fleste tilfælde ikke længere væk fra beskæftigelsesmulighederne end, skal vi sige mellem 10 km og 50 km, men til gengæld for manglende beskæftigelsesmuligheder foregår der i de fleste tilfælde en omfattende kulturel virksomhed på mange områder i disse nye planetbyer. Det drejer sig om foredragsforeninger, det drejer sig om aftenskoler, forskellige former for idræt og andre fritidsinteresser, som giver beboerne en større følelse af fællesskab end den, man kan få eller opnå i det endnu større bysamfund.

Men så er der en ting, som jeg synes man ikke rigtig har forstået betydningen af, og som jeg nok synes man burde have haft med i en overvejelse af spørgsmålet om et landsbymiljø overført til det moderne samfund, dengang man planlagde disse planetbyer. Det er — nu ved jeg, nogle vil smile, men lad os så tage det smil med — de gamle landsbykroers eller, om man vil, den gamle værtshuskultur i dette ords bedste betydning i de gamle landsbyer. Efter min opfattelse burde der i dette land ikke kunne indrettes et nyt bibliotek, uden at det skete i tilknytning til en kro eller et værtshus, og hvis der intet sådant fandtes på stedet, forekommer det mig rimeligt, at et sådant blev indrettet netop f. eks. i et bibliotek. Når jeg taler om værtshuse og deres betydning for menneskelig fællesskabsfølelse, så er det på baggrund af en opfattelse af, at det er udtryk for en kulturel aktivitet, at to alminde-

lige mennesker får mulighed for at sætte sig ned på et godt værtshus, og et godt værtshus behøver jo ikke nødvendigvis være et fint værtshus, men at man har mulighed for og med den pris, man skal betale for det, råd til at gå ned og købe sig en bajer og drikke en gammel dansk og en bjesk også — så har jeg tilgodeset hr. Jens Peter Jensen — og derefter give sig til ganske enkelt at snakke.

Konklusionen heraf er, og den synes jeg nok er værd at tage med i en diskussion, at afgifter på bajere, på gammel dansk og på bjesk efter min opfattelse er kulturfjendtlig og derfor ganske enkelt burde afskaffes som et led i et kulturformstød, og det kunne der være særdeles god grund til netop i disse EF-tider.

At ville bevare landsbysamfundet eller genetablere landsbysamfundet, som vi har kendt det, er efter min mening udtryk for en illusion; for mig lyder det ganske enkelt som en røst fra graven — så tror jeg, jeg har karakteriseret det helt korrekt, som jeg mener det. Men at tage meget af det gamle landsbysamfunds menneskelige fællesskab og herunder i særdeleshed dets værtshuskultur med ind i det moderne samfund vil efter min mening være en god gerning.

Jeg synes, der er så mange ting at drøfte i forbindelse med denne forespørgsel, at jeg vil anbefale ministerens forslag om, at det tidligere nedsatte udvalg bliver forum for videre drøftelser.

Boligministeren (Helge Nielsen): Jeg ved ikke, om hr. Henning Philipsen er til at vinde for et ja til EF på grund af de muligheder for lidt billige spritpriser, der vil komme ved vort eventuelle medlemskab, men jeg kan forstå, at der er overvejelser i gang.

Må jeg sige tak til dem, der har givet udtryk for forskellige synspunkter i denne forbindelse. Må jeg sige til hr. Svend Haugaard, at når jeg protesterede lidt imod hans indledende bemærkninger, var det ud fra den generelle kritik ikke blot af amternes zonelovsmyndigheder, men også, som hr. Svend Haugaard jo måtte indrømme, af ministeriet. Så kan hr. Svend Haugaard jo sige, at vi ikke kender ret meget til, hvad der foregår i amterne, men vi ved i hvert fald, hvad der foregår i ministeriet, og vi har alligevel en sikker fornemmelse af, hvad

[Boligministeren.]

der foregår, selv om den decentralisering, der jo helt bevidst er foretaget gennem lovgivningen, giver os færre muligheder for nøje at følge de enkelte amter; igennem dispensationssager, gennem nær kontakt med amterne, har vi jo også en fornemmelse af, hvad der foregår derude.

Jeg var sådan set glad for hr. Svend Haugaards lidt ændrede, ja, jeg må vel ikke sige opfattelse, for det er formentlig mig, der har misforstået spørgsmålet fra hr. Svend Haugaards side vedrørende landsbyernes fremtidige relation til romantikken, og det undskylder jeg så, men jeg forstår, at det her bare er spørgsmålet om boligmiljøet, og det er, som hr. Henning Philipsen også sagde det, ganske rigtigt både landsbyernes og de store byers miljø; det er noget, vi vel alle arbejder med, og jeg vil da meget anbefale, at man læser nr. 3 i dansk byplanlaboratoriums skriftserie, som i løbet af meget kort tid vil være til rådighed, „De små byers tilvækstproblemer“, hvor der er nogle prisopgaver i anledning af jubilæet og den konkurrence, der lige har været fra SBs side om tæt og lav bebyggelse. Der er meget i dette, som peger ud i fremtiden, og jeg synes, der er mange positive ting at hente i alt det her.

Må jeg også sige til hr. Svend Haugaard om de skrappe bestemmelser vedrørende virksomhederne, hvor hr. Svend Haugaard mener, det ikke er spørgsmålet, om de er villige til at flytte ud, men det er spørgsmålet, om de må flytte ud, at de fleste af de dispensationssager, jeg har haft med at gøre, netop har drejet sig om virksomheder, der er blevet placeret enten i nedlagte skoler eller i nedlagte mejerier, og som ligger ude i landzonen; jeg kan henvise til en konkret sag vedrørende Pørhus, hvor jeg har givet dispensation for udvidelse, og til to sager i Gern kommune, som jeg i sidste uge var ovre at se på, og som vi endnu ikke har afgjort endeligt. Det står ganske klart for mig, at der i alle disse sager vil være problemer, som jeg i hvert tilfælde vil se meget positivt på, men at der naturligvis også i andre sager kan være problemer, hvor vi ikke af hensyn til planlægningen, af hensyn til hele udviklingen kan være med til at dispensere, men må følge de afgørelser, som amtets zone-lovmyndigheder har truffet.

Må jeg også sige til hr. Svend Haugaard, at jeg sådan set er glad over bemærkningen til slut om, at disse ting skal spredes ud over hele den lange række af udvalg, som hr. Svend Haugaard nævnte. Det beviser jo, at regeringen netop har fanget problemerne op og har fremsat lovforslag, der omhandler alle disse ting, siden det, der ligger i hr. Svend Haugaards forespørgsel, på den måde kan spredes ud i henholdsvis venstres forslag, forslaget om egnsudvikling osv.; der var jo sådan set dækning gennem allerede fremsatte lovforslag eller forespørgsler for de fleste af de ting, der ligger i hr. Svend Haugaards forespørgsel.

Må jeg sige til hr. Burgdorf, at jeg er helt enig i mange af betragtningerne; også jeg mener, at noget af det, der ligger i øerne og i landsbyerne og i det, hr. Burgdorf kalder den fjerde zone, i høj grad ligger i den egnsplanlægning og landsplanlægning, som også hr. Holger Hansen var inde på. Jeg mener, at der er en art sammenhæng imellem egnsplanlægning og landsplanlægning — man kan ikke tage dem ud fra hinanden — så jeg vil da meget gerne drøfte nogle af de ting, som hr. Burgdorf var inde på, i det videre udvalgsarbejde.

Til hr. Holger Hansen, som jeg heller ikke kan blive så forfærdelig meget uenig med, vil jeg godt sige, at det er da rigtigt, og det tror jeg også jeg gav udtryk for i min redegørelse, at mange af problemerne kan klares med tilstrækkelig udlægning af byzoner; jeg er også enig med hr. Holger Hansen i, at vi ikke bare kan udlægge byzoner i alle landsbyer, det klarer vi heller ikke problemerne med, det skaber vi problemer af, men en passende blanding.

Jeg vil også godt her understrege, at det er helt afgørende, hvad det er for områder, om det er områder, der har en naturlig centerby eller ligger i nærheden af store centerområder, eller kommuner, hvor der ikke er naturlige centerbyer, og hvor der ikke er hele denne udvikling. Jeg kan også her henvise til en ganske aktuel sag, som jeg netop i sidste uge var ude at se på, nemlig i Gern kommune ovre på Silkeborgkanten. Her var der to byområder i forvejen, og man havde i området endog haft afstemning og delt kommunalbestyrelsen i et flertal og et mindretal om to andre landsbyer, som man altså ønskede indlagt i byzoner. Dér traf vi

[Boligministeren.]

på stedet efter forhandling med kommunalbestyrelsen den afgørelse, at begge de to landsbyer, der havde været inde i afstemningen, fra vor side fik tilsagn om, at de blev til byområder. Så er det naturligvis kommunalbestyrelsen og befolkningen i det lokale område, der skal foretage den endelige afvejning, men fra vor side mener vi dette var rigtigt i netop dette tilfælde. Men der kan altså også her, som hr. Holger Hansen gav mig ret i, være forskelle fra sted til sted.

Så er der spørgsmålet, som også hr. Svend Haugaard rejste, og som jeg var inde på, om at skabe disse nye parcelhusområder i landsbyerne. Dér må det dog vel være sådan af hensyn til planlægningen, at det fortrinsvis er i de landsbyer, hvor man laver byzoner, at disse nye parcelhusområder skal være, og ikke ude i de landsbyer, som ikke kan bære at blive byzoner, og som man ikke ønsker skal være byzoner. Her er det, jeg synes, der er et ganske klart modsætningsforhold mellem hr. Svend Haugaards og de øvrige ordføreres indstilling, og jeg er enig med flertallet i, at vi skal uden at være for restriktive passe på, at ikke kommunen, amtet, landsplanlægningen går i stykker, hvis vi ikke følger dette mønster.

Jeg skal ikke blande mig i skoleproblemerne, men kun sige, at jo færre skoler man nedlægger, jo færre dispensationssager skal jeg tage mig af, når man skal til at udvide disse landsbyskoler til større industrivirkomheder. Dette skal nu ikke forstås som andet end en spøg.

Jeg tror, at hr. Henning Philipsen var inde på noget meget centralt i sine bemærkninger. Spørgsmålet er: kan vi klare begge opgaver, planlægge, udvikle, styre og så samtidig give los i alle de områder, hvor man ønsker dispensation. Jeg erkender, at det er vanskeligt, og der kan for zonelovsmyndighederne være problemer, men jeg vil gerne som en rent generel betragtning sige, at jeg mener, at vi i boligministeriet

med de afgørelser, vi har truffet i de enkelte sager, med vor administration af loven i det hele taget fører en fornuftig og en rigtig politik, der ikke slår planlægningen i stykker.

Ordføreren for forespørgerne (Svend Haugaard): Jeg skal ikke sige meget i denne omgang; jeg mener, at nu er det i udvalget, det saglige skal ske, og jeg har håb om, at det kommer til at ske.

Der er lige nogle enkelte bemærkninger, jeg gerne vil gøre. Først til hr. Orla Møller. Jeg synes nok, det var en udpræget begravelsestale, der blev holdt. Man havde sympati for den afdøde, men vedkommende var altså færdig, og der var ikke mere at gøre. Slet så langt er vi vel ikke kommet endnu, men hvis der er noget rigtigt i, at det kan komme til at gå sådan, hvad jeg ikke håber, så bør man dog bede om, at patienten får lov til at dø en naturlig død fremfor at skulle kvæles af fødestedskriteriet og forskelligt andet. Jeg beder blot om, at de skrappe bestemmelser, man har også over for de landsbyer, der er i stagnation, må blive ændret, sådan at landsbyen får en fair chance. I øvrigt kunne jeg tænke mig at spørge: hvordan er det egentlig med dette fødestedskriterium, man har anvendt, er det egentlig medholdeligt ifølge grundloven, hvis man undersøger det lidt nærmere?

Vi har ikke fået vor inspiration fra tv-udsendelsen, den har vi fået ved besøg i landsby efter landsby, ved møder, hvor man kan diskutere fællesmarked og alt muligt andet, men ender i en diskussion om landsbyens forhold. Den erfaring vil adskillige have gjort; vi har mærket det i det sidste år især.

Hr. Henning Philipsen var jeg noget mere enig med ikke, mindst med hensyn til betragtningerne om den kollektive trafik og de mange aktiviteter i landsbyen, ja, så galt kroen kan vi være enige om. Jeg tror, det er meget vigtigt, at der er et sted, hvor folk kan mødes naturligt uden at komme til besvær. Trivselsspørgsmålet er meget afgø-

[Svend Haugaard.]

rende i denne forbindelse. Når jeg ikke tog det med, var det bl. a. for ikke at brede mig så stærkt, som hr. Henning Philipsen kritiserer os andre for at gøre.

Til hr. Holger Hansen vil jeg sige med hensyn til byzoner og dispensationer, at jeg mener ikke, at der egentlig er nogen modsætning imellem os. Jeg tror, der er forskel på at se det fra Sydsjælland, hvor der måske er mest brug for byzoner, og fra Ringkøbing amt, hvor der nok i højere grad er brug for dispensationer. Jeg vil tro, at vi netop i udvalget vil kunne enes om det, og jeg tror ikke, at ministeren dér vil kunne påvise nogen egentlig modsætning imellem os. Det kommer an på egnen.

Hvad den 7-klassede skole angår, er jeg enig, men der skal altså børn også til den 7-klassede skole, og vi skal gøre det muligt for familier, der får børn, at være i landsbyen.

Til ministeren må jeg sige, at det glæder også mig, at vi ligesom er blevet lidt mere enige, og det glædede mig i øvrigt også, at der ikke kom flere eksempler på, at jeg skulle have overdrevet. Jeg har ikke rettet nogen skarp kritik imod ministeriet, jeg mener blot, at man administrerer strammere, end det var udvalgets mening. Men det er selvfølgelig en fortolkningssag. I hvert fald er jeg efter at have været med i lovgivningen dengang og været ordfører, blevet overrasket over, at der er blevet administreret så stramt for så vidt både af ministeriet og af amterne. Nu ved jeg udmærket godt, at man kan anke sager, og det glæder mig, at man har haft en positiv holdning i en del tilfælde, som ministeren nævnte. Jeg er også enig i, at ikke alle sager skal have tilladelse til at blive anket, det skal vurderes i hvert enkelt tilfælde, men jeg tvivler på, at ret mange af de sager, der har drejet sig om ret til at bygge beboelse, har fået et positivt resultat.

Jeg må i øvrigt spørge: hvad er årsagen til — jeg har set det så sent som i går — at det skal vare 1 år, fra man har rejst sagen, til man får et nej i hænde? Jeg synes, det er en meget lang ventetid i en sådan sag.

Med hensyn til miljøet er vi åbenbart ret enige, når vi får romantikken væk, og det er jeg med på, men jeg spurgte, om ikke det ville være rimeligt, at boligministeren og

kulturministeren i fællesskab så på spørgsmålet om et miljø — eller måske hellere i den forbindelse et trivselsudvalg. Jeg tror, det er en sag, som man bør tage op. Jeg beder ikke om svar i dag, blot om, at man fremdeles vil overveje det positivt.

Endelig må jeg sige, at jeg synes, diskussionen her har været nyttig på den måde, at man har været i stand til at fordele den forskellige steder hen. Det kan være meget rigtigt, som ministeren siger, at regeringen har fanget problemerne op ligesom på forhånd. Jeg er nu ikke helt sikker på, at det er på den måde. Når jeg f. eks. ser på det forslag om ændring af by- og landzonenloven, der foreligger, er det ikke ligefrem det, vi her har talt om, som har været hensigten med at fremsætte det lovforslag nu. Men jeg ser meget gerne, at det bliver fanget op ud fra de betragtninger, der i dag er fremført.

Boligministeren (Helge Nielsen): Kun en ganske kort bemærkning. Må jeg lige sige, at by- og landzonenlovens ændring har EF-relevans, og det er ud fra et nationalt synspunkt, vi skal diskutere den, og ikke med henblik på landsbyernes fremtid. At den så tangerer noget i den retning, skal jeg da ikke nægte, men jeg vil bare understrege, at det er en fællesmarkedsrelevant lovgivning, der skal ses i sammenhæng med de to andre samtidig fremsatte lovforslag.

Dette med fødestedskriteriet er sådan et fremmed begreb, som vi ikke fra boligministeriets side rigtig vil anerkende. Jeg ved ikke, om der er nogle zonenlovmyndigheder, der har anvendt det. Vi er vidende om, at i ganske specielle landsbysamfund i grænseområdet og i Køge Bugt-området har det ved planlægningen af disse grønne fingre og grønne områder været nødvendigt for ikke at mikse tingene, men i almindelighed anerkender vi ikke fødestedskriteriet som grundlag.

Burgdorf: Hr. Henning Philipsen sagde noget om, at hans bemærkninger om de specielle ønsker, han havde for landsbysamfundet, måske ville fremkalde smil. Det gjorde de aldeles ikke, for det er noget meget relevant, at der i landsbyen er en kro, det har der været fra arilds tid, og også i et nyt miljø i landsbyen hører naturligvis kroen til,

[Burgdorf.]

måske i forbindelse med, som det blev sagt, biblioteket, men jeg vil bare ønske, at disse ting så kommer til at kranse sig omkring den gamle kirke, og at folk ikke forfordeler nogen af dem.

Hermed sluttede forespørgslen.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg til at drøfte problemer og modtage information vedrørende fremmedarbejderpolitikken.

Valgt blev: *Tastesen, Finn Christensen, Knud Damgaard, Anker Jørgensen, Knud Nielsen, Marichen Nielsen, Bertel Pedersen, Kristine Helberg, Arne Larsen, Simonsen, Mads Eg Damgaard, Gerda Møller, Robert Christensen, Arne Christiansen, Lennart Larson, Dahlgaard og Erik Hansen.*

Den fungerende formand (Arne Larsen):
Der er ikke mere på dagsordenen.

Udvalget angående forureningsbekæmpelse har afgivet betænkning over forslag til lov om bortskaffelse m. v. af olie- og kemikalieaffald. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om fodterapeuter har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Medlem af folketinget Bendix har meddelt mig, at han ønsker til udenrigsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren drage omsorg for, at de 6,5 mill. kr., der på finansloven er afsat til støtte for frihedsbevægelser, administreres af en anden afdeling i udenrigsministeriet end Danida?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommende spørgetid.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, torsdag den 13. april, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om udlån til yngre landmænd.

2) *Første behandling af:*

Forslag til lov om uddannelse af husholdningslærere.

3) *Første behandling af:*

Forslag til lov om uddannelse af maskinister og maskinmestre.

4) *Første behandling af:*

Forslag til lov om erhvervsfaglige forsøgsuddannelser.

5) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af selskabsskatteloven.

6) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om naturfredning. (Naturfredningsrådet, fredningsplaner, anlæg i det åbne land, byggelinjer).

Mødet hævet kl. 16.42.

---

30. møde.

Torsdag den 13. april kl. 13.

Anden næstformand (Hanne Budtz):
Udvalget angående forslag til lov om dronning Margrethe den Andens civilliste, forslag til lov om årpenge for dronning Ingrid og forslag til lov om pensioner i anledning af tronskiftet den 14. januar 1972 har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Medlem af folketinget Camre har meddelt mig, at han ønsker til undervisningsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren standse anvendelsen af forsøgsdyr til undervisningsbrug i skoler og læreanstalter, hvor anvendelsen af dyr ikke er nødvendig?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommende spørgetid.